

pf 2005

Vážení čitatelia SILOČIAR

a priaznivci NEZES,

Rada NEZES Vám žela

príjemné prežitie

Vianočných sviatkov,

šťastný a veselý

Nový rok i

v plnom zdraví

prežitý celý 2005. rok

Úvodné slovo

Decembrová úvaha 2004

Posledný mesiac v roku nielen v ekonomických podnikoch vyzýva ľudí upriem pozornosť na končiaci sa rok a vyhodnocovať ich činnosť a jej výsledky vzhľadom na bilanciu tejto základnej jednotky merania dlhšieho času. Pre Nezávislé združenie ekonómov Slovenska, ktoré si pripomína pätnásť výročie od svojho vzniku, je tu aj príležitosť komplexného hodnotenia. Osobne som rád, že sa môžem spolu s vedúcimi NEZESu tešiť z tohto výročia, lebo som sledoval jeho činnosť od samých počiatkov vďaka niektorým priateľom zo Speváckeho zboru mesta Bratislavy, ktorých som pri ich zájazdoch do Talianska pravidelne stretával v Padove. Bol som im za to vďačný a usiloval som sa aj trochu pomôcť v medziach vtedajších potrieb a možností. Po návrate na Slovensko som sa so Združením bližšie kontaktoval a nikdy nezabudnem na mimoriadne vedecky pripravenú a charizmaticky zanietenú osobnosť Hvezdoňa Kočtúcha, ktorý nás, žiaľ, čoskoro potom navždy opustil. Videl som v ňom jedného z vtedy nemnohých odborníkov, ktorí mali nielen dobrú vôľu, ale aj bohaté poznatky a hlavne to, čo tu najviac chýbalo – jasne rozpracovanú koncepciu. Som doposiaľ presvedčený, že dlhšia prítomnosť Hvezdoňa Kočtúcha bola by Slovensku pomohla vyhnúť sa mnohým aj ťažko napravitelným chybám, ktorých sme boli a ešte stále sme svedkami pri nevyhnutnom a náročnom procese prechodu zo socialistického systému na trhové hospodárstvo.

Ťažko mi bolo potom chápať, prečo sa také sľubné a pre vývin slovenskej ekonomiky prepotrebné združenie kompetentných a národne zanietých pracovníkov odsuvalo stále viac na okraj politického diania. Nebolo by zlé urobiť dôkladný výskum o tomto neblahom procese. Ale sa trochu obávam, že aspoň pre niektorých rozhodujúcich činiteľov mohlo byť trňom v oku to jednoznačné zdôraznenie NEZÁVISLOSTI. Ľudia, ktorých hlavným zámerom je získať moc a ovládať, v nezávislosti iných šípia vždy nebezpečenstvo.

Neviem si však predstaviť Hvezdoňa Kočtúcha, ktorý by sa bol v tejto súvislosti hoci aj len z taktických dôvodov zriekol tejto základnej požiadavky. Preto je dobré, že jeho nástupcovia si doposiaľ zachovali tento názov.

Žičím teda NEZESu a jeho Siločiarom, ktoré už tiež vstúpia do tretieho ročníka, čo dokazuje životnosť Združenia, aby pokračovalo v rozvíjaní tých solídnych ideí, na ktorých bolo založené a aby mu nový rok 2005 priniesol aj väčšie pochopenie zo strany orgánov nášho štátu, ktorých občianskou povinnosťou i cťou je, podporovať a rozvíjať intelektuálny a kultúrny potenciál národa vo všetkých

Ďurica

sektoroch jeho diania, ale za súčasnej situácie azda prioritne na poli ekonomických vied a ich koncepčných aplikácií.

Milan S. Ďurica

Ekonomický komentár

Rovná, nerovná daň

Myšlienka rovnej dane nie je nová. Je založená na princípe zavedenia daňového systému s jedinou sadzbou dane. Vztahuje sa na všetkých poplatníkov, právnické aj fyzické osoby, bez ohľadu na zdroj a veľkosť príjmu. Nespôsobuje opakované zdanenie. Z teoretického pohľadu je snahou zavedenia rovnej dane predovšetkým maximálna efektívnosť, jednoduchosť a transparentnosť daňového prostredia. Rovná daň bola zavedená spolu so zníženým sadzby dane.

Rovná daň sa stala súčasťou daňovej sústavy Slovenskej republiky k l. I. 2004. Tvorcovia reformy založenej na princípe rovnej dane mali snahu znížiť transakčné náklady daňovej sústavy, odstrániť niekoľkonásobné zdanenie toho istého príjmu, zabrániť vzniku daňových únikov a odstrániť množstvo distorzií, ktoré spôsobovali neefektívnosť zdanenia. Tieto nedostatky daňovej sústavy boli spôsobené predovšetkým existenciou rôznych sadzieb daní, úľav a výnimiek, ktoré viedli k tomu, že daňový systém sa stal neefektívnym a komplikovaným.

Slovenská daňová reforma založená na liberálnych predstavách jej tvorcov sa opiera o filozofiu rozpočtovej a legislatívnej jednoduchosti zameranej predovšetkým na zníženie daňového zaťaženia. Bohužiaľ treba konštatovať, že sa v nej nevenuje dostatočná pozornosť národohospodárskej rovine daňového systému. Systém daní nemá za úlohu iba naplňovať verejné rozpočty, ale v rozhodujúcej miere má slúžiť aj na to, aby pozitívne ovplyvňoval správanie subjektov s cieľom zvyšovať ich aktivity, podporoval investičné iniciatívy, skvalitňoval zabezpečovanie služieb štátu.

Zavedenie rovnej dane do praxe nie je o rovnosti, ale predovšetkým o zvýhodňovaní úzkej skupiny obyvateľstva, ktorej príjmy sú vysoko nadštandardné. Treba si uvedomiť, že úspora na dani začína byť zaujímavá až pri určitej hranici príjmu, ktorý vysoko prevyšuje priemernú mzdu v ekonomike. Skoro polovica obyvateľov Slovenskej republiky má príjem pod hranicou priemernej mzdy. Životná úroveň väčšiny obyvateľov našej republiky je v porovnaní s priemerom EÚ veľmi nízka a ešte k tomu je výrazne regionálne diferencovaná. Táto skutočnosť neprispieva k posilneniu sociálno-ekonomickej kohézie. Z toho jasne vyplýva, že jediná skupina obyvateľstva, relatívne malá, s vysokými príjmami dosahuje vysokú úsporu zavedením uvedenej dane.

Na druhej strane zavedenie tejto dane sa prejaví znížením príjmov do štátneho rozpočtu. Tento výpadok peňažných prostriedkov v ŠR je nutné kompenzovať.

Z teoretického pohľadu je možné postupovať dvomi spôsobmi buď cestou úspor na strane výdavkov alebo cestou zvýšenia iných daní. V podmienkach Slovenskej republiky sa tento problém riešil spôsobom zvýšenia ostatných daní, ktorý je spôsobom jednoduchším ved', deficit verejných financií zaplatí anonymný občan. A tak nevybrané peniaze na daniach s príjmov sa kompenzujú zavedením jednej 19% sadzby dane z DPH a zvýšením spotrebných daní. Tieto úpravy všetkých občanov, ale vo vzťahu k reálnym príjmom to postihuje predovšetkým chudobnejšie skupiny obyvateľstva. Zrušenie zníženej sadzby dane z pridanej hodnoty sa negatívne dotýka najmä nízkopríjmových skupín obyvateľstva. Je to spôsobené tým, že tovary a služby najmä základné potraviny, elektrina, doprava, nájomné, knihy a časopisy, ktoré boli zdaňované zníženou sadzbou dane z dôvodu ich celospoločenského a sociálneho významu, dnes spadajú pod zvýšenú 19% sadzbu dane. Tým značne zvýšia životné náklady.

Daňová teória sa celé desaťročia sporí o to aká daňová sústava je dokonalejšia a spravodlivejšia. Dokonalejšia je tá, ktorá dokáže objektívne merať daňový základ a primerane zaťažiť zvolenou sadzbou. Veľkým nedostatkom každej daňovej sústavy je výnimkovanie. Čím menej výnimiek má daňová sústava tým je objektívnejšia. Každé zjednodušenie daňovej sústavy treba privítať.

Dane plnia aj určité ekonomické funkcie. Okrem naplňovania zdrojov pre spoločenské finančné fondy hlavne pre štátny rozpočet plnia aj ekonomickú a sociálnu funkciu. V ekonomickej sfére je to stimulácia k vyšším výkonom a v sociálnej vyrovnávať sociálne rozdiely. V sociálnej sfére sa rovná daň mŕňa svojho poslania. Spravodlivá je len tá daň, ktorá sa opiera o schopnosť platenia dane. Nevyužitie dane z pridanej hodnoty na stimuláciu, je vážnou chybou. V našom prípade o to vážnejšou, že oproti stavu pred jej uplatnením zhoršuje pozíciu sociálne najslabších vrstiev.

Záverom môžeme skonštatovať, že rovná daň posúva stredné vrstvy bližšie smerom k pásnu chudoby. Prináša negatívne dôsledky na životnú úroveň nízkopríjmových skupín. Zvýhodňuje vrstvu obyvateľstva s vysokými a nadpriemernými príjmami a zväčšuje rozdiely medzi skupinami obyvateľstva. Z toho vyplýva skutočnosť, že myšlienka realizácie rovnej dane v praxi kým nie je doplnená o ďalšie mechanizmy, ktoré by zmiernovali sociálne rozdiely, spôsobí pokles životnej úrovne sociálne slabších vrstiev. Z rovnej sa mení na nerovnú daň.

Ing. Katarína Kovencová

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Írsko – vzorová ekonomika Európskej únie

Bachár

Od Vilnusu až po Bratislavu, početné delegácie prúdila do Dublinu, aby zistili ako sa v relatívne krátkom čase dá naštartovať ekonomický rast. Vychádza sa z poznatku, že ešte pred 15 rokmi ekonomika Írska a Grécka bola na približne rovnakej úrovni (Írsko sa stalo členom EHS v roku 1973). V tomto čase, Írsko sa

vyznačovalo nízkym tempom ekonomického rastu, vysokou mierou nezamestnanosti, inflácie, vysokým štátnym dlhom a zdanením podnikov a domácností. Po 10 rokoch prudkého rozvoja, Írsko, ktoré má 4 mil. obyvateľov, na rozdiel od Grécka, vykazovalo až 10 % prírastky HDP, dnes sa nazýva „keltským tigrom“ v EÚ.

Írsky zázrak sa spája s hospodárskou politikou, ktorá sa vyznačuje prechodom od štátu blahobytu k neoliberalizmu, od vysokých daňových sadzieb k jednému z najnižších daňových zaťažení podnikov a domácností v rámci svetovej ekonomiky. Členstvo v EÚ a čerpanie fondov EÚ zohralo v tomto procese dôležitú úlohu.

Údaje, ktoré charakterizujú vývoj Írska sú impozantné. V roku 1987, tvorba HDP na jedného obyvateľa bola v Írsku na úrovni 69 % priemeru v EÚ. V roku 2003 predstavovala 136 %. Nezamestnanosť sa za uvedené obdobie znížila z 17 % na 4 % a štátny dlh zo 112 % HDP na 33 %. Predpokladá sa, že v porovnaní s minulým desaťročím, kedy Írsko vykazovalo v priemere 6,9 % tempo ekonomického rastu, prírastky sa znížia na 4 % až 5 % v najbližšom období.

Analýzy spájajú úspešný rozvoj Írska s pôsobením rôznych činiteľov, ktoré boli v popredí v rôznom období. Najčastejšie sa uvádzajú tieto činitele:

1. konsolidácia fiškálnej a peňažnej politiky.

Tieto politiky boli zamerané na znižovanie výdavkov zo štátneho rozpočtu, zdanenia a štátneho dlhu. Klesajúce úrokové sadzby a devalvácie v roku 1993 umožnili stimulovať ekonomiku. Prechod na euro znamenal dodatočný impulz pre príliv zahraničných investícií. Politika sociálneho partnerstva, ktorá bola spojená so znižovaním daní zohrala dôležitú úlohu v tomto procese.

2. čerpanie prostriedkov z EÚ.

Vo svete, hlavne v štátoch transformujúcich sa k trhovému hospodárstvu, sa Írsky zázrak najčastejšie spája s prílivom prostriedkov z fondov EÚ. Pozitíva tohto prílivu sa najvýraznejšie prejavili po roku 1992 v súvislosti s čerpaním prostriedkov zo štrukturálnych fondov. Avšak, zdroje EÚ neboli vyššie ako 5 % HDP Írska. Podľa analýz, dotácie z EÚ sa podieľali 0,5 % na prírastkoch HDP.

3. priame zahraničné investície.

Nízke výrobné náklady a do roku 2004 nulové zdanenie korporácií, po tomto roku 12,5 %, podporili príliv

zahraničného kapitálu hlavne do výpočtovej techniky, farmácie, zdravotníctva a školstva.

4. demografické činitele.

Na rozdiel od ostatných štátov EÚ, populačná explózia trvala 13 rokov. Írsko má dnes menej penzistov, vyššie percento obyvateľstva v produktívnom veku v porovnaní s ostatnými štátmi EÚ. Napriek tomu, vykazuje len 4 % mieru nezamestnanosti. Vysoká zamestnanosť sa podľa prepočtov podieľa až 50 % na prírastkoch ekonomického rastu.

Dlhodobovo vykazované vysoké tempo ekonomického rastu vyvoláva obavy z jeho udržateľnosti. Ak odhliadneme od zákonitostí hospodárskeho cyklu, problematická je udržateľnosť presadzovanej orientácie peňažnej politiky. Po zavedení eura, krátkodobé úrokové sadzby sa výrazne zrýchlili. Zrýchlili aj tak rýchle sa vyvíjajúcu ekonomiku s dopadom na nárast inflácie a cien nemovitostí. Vyššia miera inflácie znevýhodňuje exportérov, pričom ťažisko vývozu smeruje do Veľkej Británie a do USA. Na druhej strane, nízke úrokové sadzby sa premietajú do rastúcich cien nemovitostí, hlavne v Dubline a v jeho okolí. Írsko ako členský štát EMU, nemôže jednostranne zvýšiť úrokové sadzby s cieľom pribrzdiť expanziu v stavebníctve, ktorá dominuje v ekonomike Írska. V roku 2004 sa má odovzdať 80 000 nových domov do užívania. Ekonómovia sa obávajú negatívneho dopadu prehriatej ekonomiky, možnosti dlhodobovo realizovať neoliberálnu politiku. Diskutuje sa aj o zameraní sociálnej politiky. O tom, či Írsko má bližšie k EÚ, alebo k USA aj keď z rôznych dôvodov, ktoré siahajú ďaleko do histórie, USA sú prítiažlivejšie.

Optimistickejšie je rozpracovaná vízia rozvoja Írska a Dublinu do roku 2010. Táto sa realizuje na základe strategických cieľov a plánu implementácie jednotlivých opatrení. Cieľom je, aby sa Írsko presadilo ako poznatkovo orientovaná ekonomika so zameraním na ICT, zdravotníctvo, farmakológiu, biotechnológie a medzinárodné financie; sídlo medzinárodných korporácií. Realizácia takto určených cieľov je rozdelená na jednotlivé etapy. Avšak reálnosť ich dosiahnutia v mnohom závisí od vývoja svetovej ekonomiky. Riziká sa spájajú s vývojom vnútornej a vonkajšej zadĺženosti USA, ochotou ostatných štátov saturovať ekonomiku USA kúpou štátnych dlhopisov., atď. Vzhľadom na závislosť Írska na tokoch zahraničných investícií z USA a na exporte do USA, ekonomický vývoj v USA môže negatívne vplyvať na realizáciu ambiciózných cieľov Írska do roku 2010.

Ing. Vladislav Bachár, CSc.

Medzinárodné politické vzťahy

Naliehavosť paradigmatických presunov v ekonomickej vede. Zákon globálnej organizácie alebo štvrtý zákon termodynamiky

Ivanička

1. Súčasná ekonomická veda, najmä v jej neoklasickom a neoliberalnom kontexte, sa opiera o koncepciu rovnováhy ekonómie. Analýza a skúsenosti z reálneho sveta ukazujú, že svet v ktorom žijeme a v ňom i ekonomika sa nevyznačujú primárnou tendenciou udržiavať rovnováhu (ekvilibrium), ale práve

naopak, vo vývojovom procese prejavujú sústavnú tendenciu vzdalovať sa a prekonávať rovnováhu. Na začiatku našej civilizácie sféra výmeny zahrňovala pazúrik, soľ a jantár, dnes sú tu státisíce tovarov a služieb, ktoré vstupujú do výmeny. Nástupy nových generácií tovarov vždy znamenali a znamenajú prerušenie rovnováhy. Spoločnosť sa udržiava vo funkčnosti neustálou obnovou celých systémových súborov výrobkov. V procese vývoja dochádza k nahradzovaniu tovarov a služieb, ktoré znížili alebo stratili svoju využiteľnosť a vitalnosť. Ekonomické aktuálne (súbor tovarov a služieb) neustále vstupuje do najbližšieho budúca rastom a rozvíjaním alternatívnych tovarov a služieb.

Ak študujeme správanie sa na trhu jedného tovaru alebo malej skupiny tovarov, zdá sa nám, že teória rovnováhy je funkčná (o počte výrobcov a počte výrobkov, spotrebe a spotrebiteľoch rozhoduje trhovú cenu, ktorej oscilácie udržiavajú rovnováhu).

Ak študujeme správanie tisícok tovarov zisťujeme ich interakcie, civilizačnú podmienenosť, technologické podmienenosti, substitúciu tovarov, utváranie reťazcov, požiadavky na kompatibilitu, ale i ochranné a preferenčné mechanizmy. Tieto a ďalšie podmienenosti a interakcie korigujú až anulujú tézu o rovnováhe ako mechanizme stability. Vo všeobecnosti nemáme do činenia s izolovanými tovarmi, ale so systémovo previazanými súbormi. Ústupy vývojom prekonaných súborov a nástupy generačne inovovaných súborov majú hromadný charakter, často charakter lavín, pretože ustupujú alebo nastupujú ako vzájomne previazané systémové roje. Tie sa neradia rovnovážnym pravidlom ale nerovnovážnym mocninovým pravidlom. Napr. súbory tovarov a služieb dostavnikovej dopravy lavínovite ustúpili po nástupe súborov železničnej dopravy. Dnes pozorujeme podobné správanie pri nástupe nových informačných technológií. Z toho vyplýva, že ekonomika sa nespráva dlhodobo rovnovážne staticky, ale evolučne dynamicky. Na vnútorný mechanizmus takéhoto správania poukázala už dávnejšie tzv. druhá kybernetika.

V otvorených systémoch, ku ktorým patrí i ekonomika jestvujú dva typy spätnoväzbových procesov. Prvým typom sú odchýlky rušiacie spätné väzby, ktoré

udržiavajú dočasnú rovnováhu (tzv. negatívne spätné väzby). Druhým typom sú odchýlky tvoriace spätné väzby (pozitívne spätné väzby), ktoré zabezpečujú vývoj, nelinearitu, tovarovú obmenu a evolúciu. Vo svojej podstate znamenajú prekonávanie rovnováhy systémov a sú jej nadradené. Sú vyvolávané vynaliezavosťou, invenčnosťou, inovatívnosťou a schopnosťou reagovať na prekonávanie stereotypu, ktorý by viedol ku stagnácii ekonomiky.

2. Ekonomika je živým systémom a opiera sa o činnosť ľudí. Nemôže byť v prevádzke bez prísunov energie, materiálov a informácie. Zásluhou týchto prísunov sa udržiava v stavoch ďalekých od ekvilibria (rovnováhy). Zdroje energie sú napr. transmitované cez potraviny na energiu svalov, energia a informácie umožňujú duševnú činnosť. Základné kategórie ekonómie – práca a kapitál, sú súčasťou širšieho rámca energetických, materiálových a informačných tokov. Bez tohto rámca by nemohli fungovať. v priebehu historického vývoja, najmä v období priemyselnej revolúcie, došlo ku rozsiahlej náhrade ľudskej fyzickej práce, prácou mechanizmov, poháňaných externými zdrojmi energie. Tým sa energetické suroviny stali predmetom strategického záujmu ekonomiky. Nárastom podielu mechanizmov na vykonávanej práci rastie produktivita práce i veľkosť výroby, ale rastie i koeficient externých energetických zdrojov (na výrobnú alebo časovú jednotku). Radikálne sa zvyšuje i podiel degradovanej energie, a využitých materiálov, ktoré zostávajú v životnom prostredí. Ak sa tento odpad pokladá za externalitu ekonomického procesu, stráca sa záujem o ich odstraňovanie, recykláciu alebo znižovanie tohto koeficientu novými technológiami a vývojom. Tvorba zisku sa potom viaže s degradáciou životného prostredia sociálnej sféry a s nezáujmom o ochranu zdravia občanov. Takto chápaný zisk zabezpečuje krátkodobú prosperitu, ale spôsobuje dlhodobú zadlženosť, straty a degradáciu komplexného planetárneho systému, v ktorom funguje i ekonomika. Tento systém, od ktorého závisí i samotný život, je vystavený nárastu entropie.

3. Evolučná ekonomika na rozdiel od rovnovážnej ekonomiky musí mať priority v inovačnej obmene. Ten kto pracuje s dlhodobou perspektívou, už v čase úspešnosti na trhu určitých výrobkov, investuje do nového rozvoja, pretože vie, že výrobky majú svoje štádia dozrievania, rozmachu, ústupu a zániku. Ide tu o pochopenie a uplatňovanie tzv. princípu rastúcej návratnosti, ktorý v rámci teórie trhovej rovnováhy je bez priority, pretože fundamentalisticky chápanému trhu postačuje uplatňovanie princípu klesajúcej návratnosti. Princíp rastúcej návratnosti si vyžaduje investície do rozvoja niekoľko rokov v predstihu, ale po vývoji nových úspešných generácií výrobkov alebo technológií vyvoláva trhovú dominantnosť a úspešnosť. *Je to stratégia nerovnovážnej dynamiky. Táto stratégia však po uvedení do praxe znamená, že pôvodný trh rozdeľuje a v skutočnosti sa na ekonomickej scéne uplatňujú dva typy trhov. Jeden sa riadi krátkodobou stratégiou tvorby zisku (stratégia rovnováhy) a druhý ktorý zabezpečuje evolučnú obmenu, vytvára priestor pre*

permanentnú tvorbu zisku, pre vynaliezavosť, inovácie a prekonáva rovnováhu uplatňovaním sa na trhu nových tovarov a služieb. Tieto dva typy trhov umožňujú tiež pochopiť prečo dochádza ku kríze, k lavínovitým ústupom nefunkčných tovarov a nefunkčných inštitúcií.

4. V ére poznatkovo-orientovanej spoločnosti úspešnosť ekonomiky je závislá na zvýšenom prísune energie do základného a aplikovaného výskumu, vývoja experimentovania s inováciami, poznatkovej infraštruktúry, špičkového manažmentu, do všeobecného vzdelania, kultúry a zdravého fyzického vývoja spoločnosti. Ak sa tieto investície oneskorujú alebo zanedbávajú, hrozí nielen spomalenie a zastavenie ekonomického rastu nezamestnanosť, ale i degradácia evolučne vytvorených kultúrnych prostredí, strata dynamiky vytvorených kultúrnych prostredí, strata dynamiky z dravej reprodukcie obyvateľstva, nadmerná emigrácia, úpadok regiónov a psychická depresia obyvateľstva. Takéto dopady sa nedajú odstrániť v krátkom časovom období a môžu znamenať nereverzibilné a katastrofické procesy.

Zotrvávanie na týchto prístupoch nám vysvetľuje ako je možné nastúpiť na cestu do depresie i na cestu straty ekonomickej a politickej suverenity. Zodpovednosť vedeckých, univerzitných a politických kruhov za presun na evolučnú a dynamickú paradigmu ekonómie je nesporná. Zaangažovanosť v tomto procese už nadobúda sebazáchovný, celonárodný a celospoločenský charakter.

Prof. RNDr. Koloman Ivanička, DrSc.

Osobnosti

Jur Hronec

Narodil sa 17. mája 1881 v Gočove, okr. Rožňava. Ušľachtilé ľudské vlastnosti a svedomitá zodpovednosť v práci charakterizujú osobnosť vedca akademika Jura Hronca. Vyrastal v skromných pomeroch. Po maturite na gymnáziu v Rožňave študoval matematiku a fyziku na univerzite v Kluži, kde sa ho ujal prof. L. Schlesinger. Po úspešnom ukončení univerzity pôsobil v rokoch 1906–1922 s menšími prestávkami, keď bol na študijných pobytoch v zahraničí, na gymnáziu v Kežmarku.

V rokoch 1908 až 1914 študoval v Göttingene, Giessene, Berlíne, vo Švajčiarsku a v Paríži, v rokoch 1922–1923 v Prahe, Göttingene a Giessene. Doktorskú dizertačnú prácu z oblasti diferenciálnych rovníc obhájil roku 1912 v Giessene.

J. Hronec sa habilitoval na Karlovej univerzite v Prahe roku 1923. V rokoch 1924 až 1939 pôsobil ako profesor matematiky na Českej vysokej škole technickej v Brne. Pedagogická práca na tejto škole určuje jeho ďalšie vedecké zameranie. Poznáva dôležitosť matematiky v prírodných vedách a vo vedách technických, preto svoj výskum aplikuje na technické problémy.

Celoživotné dielo akademika Hronca sa dotýka troch oblastí činnosti: vedecká, pedagogická, verejná. Vedeckú činnosť zamerlal predovšetkým na diferenciálne rovnice. Venoval sa štúdiu problémov Fuchsovej teórie lineárnych diferenciálnych rovníc a zovšeobecnil ich. Je autorom značného počtu vedeckých prác, publikácií a vysokoškolských učebníc, z nich najvýznamnejšie sú: Algebraické rovnice a ich použitie na analytickú geometriu (1923, 1949), Lineárne diferenciálne rovnice obyčajné (1938), Diferenciálny a integrálny počet I, II (1941, 1957) – prvá slovenská vysokoškolská učebnica matematiky, Diferenciálne rovnice I, II (1956–1958) a veľa vedeckých prác publikovaných v časopisoch. Prednášal na mnohých celoštátnych a medzinárodných konferenciách a sympóziách. Počas celej svojej vedeckej a pedagogickej pôsobnosti bol v kontakte s matematikmi v zahraničí a veľmi aktívne spolupracoval s českými matematikmi.

Význam osobnosti učiteľa zdôraznil J. Hronec vo svojich pedagogických prácach: Matematika ako prostriedok výchovy (Kluž, 1906), Vyučovanie a vyučovacia osobnosť (1923), Učiteľova osobnosť (1926).

Akademik Hronec má významnú zásluhu na vzniku a rozvoji technických a prírodovedných vysokých škôl na Slovensku. Na jar 1936 Jur Hronec bol iniciátorom Akcie za vybudovanie slovenských vysokých škôl. Na jej zakladajúcej schôdzi bol zvolený za predsedu. V jeseni 1936 predseda Akčného výboru pre vybudovanie vysokej technickej školy na Slovensku. Táto aktivita bola úspešná – v júni 1937 bol národným zhromaždením prijatý zákon o vytvorení Techniky so sídlom v Košiciach. Jur Hronec bol 4. 8. 1938 zvolený za jej prvého rektora. Keď Košice pripadli Maďarsku, SVŠT sa premiestnila najprv do Prešova, potom do Martina a nakoniec do Bratislavy. V roku 1940 sa podieľa na zriadení Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity ako aj Vysokej školy obchodnej v Bratislave a stáva sa jej prvým dekanom. V roku 1946 je predsedom komisie pre založenie Vysokej školy poľnohospodárskej a lesníckej v Košiciach a v tom istom roku kladie základy Pedagogickej fakulty v Bratislave (dekan 1946–1948). Veľkú starostlivosť venoval katedre matematiky Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktorej bol dlhé roky vedúcim. 1953 akademik SAV. 1956 DrSc., 1945–1954 predseda Matice slovenskej, 1945 predseda Umeleckej a vedeckej rady, 1946 predseda Slovenského múzea v Bratislave. Veľkú pozornosť venoval aj stredoškolskej mládeži.

Zomrel 1. decembra 1959 v Bratislave. Je pochovaný v rodnom Gočove.

Akademik J. Hronec má veľké zásluhy na rozvoji a vysokej úrovni matematiky u nás. Odchoval takmer dve generácie slovenských matematikov. Jeho vedecká, pedagogická a organizačná činnosť bola ocenená viacerými štátnymi a vedeckými vyznamenaniami. Jednota československých matematikov a fyzikov mu roku 1959 ako prvému svojmu členovi udelila vyznamenanie Čestný člen. V roku 1962 mu bola udelená in memoriam zlatá

medaila J. A. Komenského. Roku 1971 bola verejnosti sprístupnená izba v jeho rodnom Gočove.

Prevzaté z:

<http://www.mat.savba.sk/MATEMATICI/matematici.php?cislo=82>

Mladí a veda

Ako sa mladí presadzujú v praxi

Falis

Všeobecne sa zvykne hovoriť, že mladšia generácia má iné myslenie ako tá staršia. Tuším, že je dravsia, pohotovejšia, schopná lepšie sa orientovať v spleť množstva vonkajších podnetov, ochotná rýchlejšie zaujímať stanoviská a konať. Ale je to naozaj tak? Je to vlastne jej výhoda, či nevýhoda?

Vôbec by som to však nepokladal za nejaké pravidlo, či axiómu. Čo je oveľa podstatnejšie je to, akým myslením človek disponuje. Poznám množstvo starších ľudí s obrovskými skúsenosťami s mladíckym, svižným myslením a napríklad kopu mladých, ktorým to vôbec príliš nemyslí. Na mieste je však otázka či sa môže, a ako mladý človek presadiť v kolektíve, kde panuje toto svižné, resp. pomalšie tempo myslenia? Tu je potrebné si uvedomiť, že úroveň jeho myšlienok vždy záleží len od úrovne myslenia ľudí, ktorí ho počúvajú. Tomu sa musí jednoducho prispôbiť, inak jeho myšlienky a nápady, nech by boli akokoľvek dobré, vyjdú navivoč.

V prvom rade je to o šanci, o šanci dostať priestor na realizáciu, dostať manévrovací priestor. Je to o tom, či mladého človeka, ktorý si však musí uvedomiť, nech by bol akokoľvek bystrý, to, že nezjedol všetku múdrosť a skúsenosti sveta, pripustia a dajú mu priestor na realizáciu. Ja osobne mám v živote neuveriteľné šťastie v tom, že sa môžem stretávať a diskutovať s veľmi múdrymi ľuďmi, ktorým ohľadne ich vedomostí a skúseností „ja siaham sotva po členky v ich odbornej oblasti“. Viem však týchto ľudí počúvať, čo je tiež nesmierne dôležité a mladými ľuďmi mnohokrát nedocenené. Na druhej strane sa viem mnohokrát pozrieť na veci z boku, z iného uhla, a tým vniesť na veci iný pohľad. Ó áno, práve to je jedna z vecí, čím môže byť mladý človek užitočný. Aj keď mu síce chýbajú dlhoročné skúsenosti, nie je ešte zaťažovaný postupmi, ktoré doteraz panovali a boli „vyhovujúce“ a otázkami typu: „však to bolo dobré a predsa tu nie je čo meniť?“ Presne tak, ako malé dieťa nemá žiadny problém spýtať sa: ja tomu nerozumiem; ako to; prečo to nejde inak; mohlo by to ísť aj takto..., atď., tak by ani mladí ľudia, nech už prídu do akejkoľvek praxe, nemali len mechanicky preberať názory a všeobecne zaužívané postupy, ale mali by sa už od začiatku snažiť prispieť aspoň svojou troškou, svojimi novými či už teoretickými

pohľadmi, alebo aj skúsenosťami, teda svojím ja, k danému výslednému efektu a nenechať sa mnohokrát hneď odradiť a znechutiť, keď sa im dá pocítiť, že veď sú predsa noví a ešte aj oveľa mladší, tak čo mudrujú.

Ja osobne sa snažím držať práce v živote, ktorá ma aj baví. Keď to tak cítim, to veľké zaniehanie v nejakú vec, tak iba vtedy ju môžem robiť viac ako na 100% a dostať tak zo seba maximum. Toto dosiahnuť v živote je úžasná vec. A rady typu: „Áno, je to dobré aj potrebné, ale príliš radšej nevyskakuj, lebo ti rýchlo utnú hlavu“, aj keď sú mnohokrát dobre mienené a opodstatnené, nemajú pre mňa v živote miesto. V opačnom prípade pre mňa osobne nemá zmysel zotrvať viac na danom mieste a v danej práci. Je to síce možno na prvý pohľad zložitejšia cesta a filozofia, ale som presvedčený, že nič čo sa v živote dosiahlo ľahko a rýchlo, nemá dlhú trvácnosť a výsledný efekt.

Ing. Peter Falis

Európska únia

Fondy EÚ pre agrosektor: priame platby a národné doplatky

Podľa prístupovej zmluvy v nových členských štátoch Únie budú vyplácané priame platby (PP) od 25% výšky v starých členských štátoch (ČS), podľa harmonogramu umožňujúceho ich zvyšovanie po 5% do roku 2007 a potom po 10% do roku 2013.

Zmluva o pristúpení umožňuje novým ČS, ktoré ešte nezaviedli IACS – Integrovaný administratívny a kontrolný systém, aby mohli čerpať PP podľa systému jednotnej platby na plochu (SAPS - Single Area Payment Scheme). Jednotná platba na plochu sa vypočíta vydelením celkovej ročnej sumy určenej pre SR plochou pôdy, ktorá je poľnohospodársky využívaná. Suma pre SR určená na základe parametrov, ako sú základné plochy, hraničné počty pre prémie a maximálne záručné množstvá je v roku 2004 stanovená na 85,72 mil. €. Slovenskom navrhnutá a Európskou komisiou schválená plocha pôdy spôsobilá na platby v rámci SAPS je 1 955 000 hektárov. Na základe toho je výška platby na 1 ha pre SAPS (85 700 € : 1 955 000 ha) je 43,85 €/ha. Bližšie sú podmienky poskytovania platby prostredníctvom SAPS stanovené nariadením EK 1259/1999.

Nové ČS majú možnosť doplniť priamu pomoc vyplácanú poľnohospodárovi podľa ktoréhokoľvek systému spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) uvedeného v prílohe nariadenia rady (ES) 1259/1999, ustanovujúceho spoločné pravidlá pre schémy priamej podpory, až do výšky 55% úrovne PP v EÚ v roku 2004, 60% v roku 2005, 65% v roku 2006 a od roku 2007 až do výšky 30% nad uplatňovanou percentuálnou úrovňou príslušného roka.

Milko

Na základe uznesenia vlády č. 447 z 5. júna 2003 sa v SR v roku 2004 podporujú v systéme národných doplatkov plodiny na ornej pôde. Pre rok 2005 sú navrhované na podporu kravy bez trhovej produkcie mlieka, ovce a kozy. Schémy priamej podpory sa administrujú a kontrolujú cez IACS s určitými zmenami a prispôbením na naše podmienky, aby sa uľahčil a zjednotil proces schvaľovania platby.

Žiadosť o podporu zahŕňa systém jednotnej platby na plochu, národné doplatky na plodiny na ornej pôde (POP) a platby na znevýhodnené oblasti (LFA). Kombinácia podanej žiadosti bola akceptovaná v nasledovných alternatívach: 1. SAPS, SAPS + POP, SAPS + PO + LFA, a SAPS + LFA.

Podmienky poskytovania doplatkov k priamym platbám podľa systému podpory plodín na ornej pôde sú stanovené nariadením rady (ES) 1251/1999, ktorým sa stanovuje systém podpory pre pestovateľov niektorých poľnohospodárskych plodín. Zoznam 23 podporovaných plodín na ornej pôde podľa nariadenia rady (ES) 1577/1996: pšenica jarná, ozimná a tvrdá, raž siata, jačmeň jarný a ozimný, ovos siaty, Triticale, pohánka, proso siate, cirok, kukurica, strukovinovo-obilná miešanka, olejnino-obilná miešanka, strukovinovo-olejné miešanka, bôb obyčajný, hrach siaty, šošovica jedlá, repka olejka, slnečnica ročná, sója fazuľová, ľan siaty priadny a ľan siaty olejný.

Farmári nie sú povinní ponechať určité percento pôdy neobrobenej a taktiež sa neposkytuje kompenzácia za uvedenia pôdy do pokoja.

Plodiny na ornej pôde sú podporované na celkovej výmere ornej pôdy 1 004 668 ha.

Výpočet výšky sadzby na 1 ha pre POP: celkový objem finančných prostriedkov určených na doplatky pre PP v roku 2004 z presunu 20% Plánu rozvoja vidieka vo výške 38 127 969 €, v členení 29 875 000 € z EAGGF a 8 252 969 € zo štátneho rozpočtu SR vydelení celkovou výmerou ornej pôdy 1 004 668 ha nám určí 37,95 €/ha.

Minimálna výmera parcely (súvislá plocha obsiata jednou plodinou) je 0,3 ha a minimálna sumárna výmera plochy oprávnenej na poskytnutie platby je minimálne 1 ha. Žiadateľom môže byť akákoľvek fyzická alebo právnická osoba, ktorá splní podmienky užívania minimálne 1 ha poľnohospodárskej pôdy.

Ing. Ivan Milko, PhD.